

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

Bakalářská práce

Kateřina Somolová

Rozbor jazykových prostředků v tvorbě Bohumila Hrabala

Prohlášení studenta

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, uvádím v seznamu použité literatury a zdrojů.

V Olomouci 17. 6. 2024

Yomolova

Poděkování

Chtěla bych tady v první řadě srdečně poděkovat vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Kláře Gyüre, Ph.D. za odborné vedení, její vřelý přístup a čas, který mi věnovala. Dále pak všem, kteří mě podporují na mé cestě studiem.

Obsah

Úvod	5
Bohumil Hrabal	7
Poetika Bohumila Hrabala	11
Knihy.....	14
Taneční hodiny pro starší a pokročilé	15
Ostře sledované vlaky	15
Obsluhoval jsem anglického krále.....	16
Příliš hlučná samota.....	16
Postřižiny	17
Popis jazykových prostředků ve vybrané tvorbě autora.....	19
Popis postupu práce.....	19
Jednotlivé jazykové prostředky	20
Slang	20
Profesní mluva.....	22
Přirovnání	24
Metafora.....	25
Personifikace	26
Metonymie	28
Synekdocha.....	29
Apoziopeze	30
Závěr	32
Obrázky	33
Literatura	34
Online zdroje.....	36

Úvod

Osobnost Bohumila Hrabala je dodnes stejně fascinující a živá jako jeho díla. Letos oslavujeme 110 let od jeho narození. Jsou s ním spojená místa jako je Brno, Nymburk a ne jeden pivovar či hospoda. Právě spojitost s Brnem a jeho rozmanitá poetika plná slangových výrazů byly hlavními inspiračními důvody k napsání této práce.

V Brně je jeho odkaz patrný především v jeho rodných Židenicích, kde se stále nachází dům, ve kterém se narodil a pobýval. Jedná se o dům číslo 47 na Balbínově ulici. Domeček je to řadový a nenápadný. Hrabala zde připomíná decentní pamětní deska v podobě kuličky a žlábků od ní, v němž je psacím písmem napsáno *Zde se narodil a své první roky strávil Bohumil Hrabal*. Kousek od domu se pak nachází pamětní deska, která na samotný dům odkazuje. Když se pak od domu vydáte směrem kolem místního hřbitova, dojdete do Parku Bohumila Hrabala, který zde vznikl v roce 2017. Živý odkaz také připomíná venkovní úniková hra *Tajemství génia*, která je vystavěná na motivech života Bohumila Hrabala a jeho dílech, během níž se ke všem výše zmiňovaným místům člověk osobně dostane, a ještě se zajímavou formou dozví spoustu informací nejen o tomto výjimečném spisovateli. V Brně žije jeho odkaz také na divadelních prknech například zpracováním jeho díla *Obsluhoval jsem anglického krále* do podoby představení *Rozvzpomínání* Divadla Husa na provázku v režii Ivo Krobota, které mělo premiéru již v roce 1985 a obnovili ji pak v roce 2010.

Tato práce věnovaná především jazykovým prostředkům v tvorbě Bohumila Hrabala má v první části za cíl představit osobnost autora a jeho díla, ze kterých jsou následně v další části čerpány příklady pro analýzu jazykových prostředků, a to včetně uvedení kritérií výběru děl i konkrétních jazykových prostředků. Autorův život byl dlouhý a rozmanitý, důkazem je tomu i nespočet publikací, které se mu věnují. Zde budou tedy zmíněny jen podstatné informace z jeho života, které nám o autorovi dokážou utvořit dostatečný obrázek, na jehož základě můžeme následně pracovat s textem a pochopit užití jednotlivých prostředků. Postupovat budeme tedy částečně v duchu pozitivistického přístupu k dílům.

Co se týče jazykových prostředků, jedná se o prostředky, které jsou autorem hojně využívané a jejichž znalost je vyžadována po žácích zakončujících středoškolské vzdělání maturitní zkouškou z českého jazyka a literatury. Proto je také cílem druhé části popsat jednotlivé vybrané jazykové prostředky užívané autorem a ukázat jejich konkrétní užití a význam v jeho dílech. I tato schopnost je u žáků při maturitní zkoušce vyžadována,

v didaktických testech i ústní části zkoušky. Touto analýzou se zabývá druhá část práce, ve které máme za cíl popsat jednotlivé jazykové prostředky a pomocí ukázky z díla ukázat jejich konkrétní užití s vysvětlením významu.

Bohumil Hrabal

V této úvodní kapitole se budeme krátce věnovat představení osobnosti Bohumila Hrabala, spisovatele dvacátého století, jehož díla, a především jazyk v nich užitý, jsou předmětem této práce.

Bohumil Hrabal se narodil jako Bohumil František Kilian, a to 28. března 1914 v Brně-Židenicích. Jeho matka byla svobodná Marie Kiliánová, která v rodném listě neuvedla otce. My však víme, že biologickým otcem byl Bohumil Blecha, který se stal v roce 1914 důstojníkem rakousko-uherské armády a tím vztah s Marií končí a jedinou vzpomínkou na něj je křestní jméno společného potomka, ke kterému se ovšem nikdy oficiálně nepřihlásil. Později se ovšem provdala za Františka Hrabala (byl přítelem Bohumila Blechy), pod jehož příjmením spisovatele známe, a to díky tomu, že si ho jeho otčím osvojil ke konci roku 1916 (zhruba 10 měsíců po svatbě). Záhy, v roce 1917, se Bohumilovi narodil bratr Břetislav. O dva roky později, v roce 1919, se rodina stěhuje do Nymburku, kde Bohumil navštěvoval od 1. září 1920 pětiletou chlapeckou obecnou školu v Tyršově ulici. O pět let později se na rok vrátil do Brna, kde docházel do Českého státního gymnázia, poté se ovšem vrací zpět do Nymburka, protože není způsobilý k postupu do dalšího ročníku. Nastoupil znovu do primy, tentokrát Státní reálky v Nymburce. Ke škole neměl zrovna kladný vztah, raději sledoval dění kolem něj (což bylo nejspíš důvodem jeho propadnutí v roce 1929/30 a opakování čtvrté třídy reálky). Zejména ho fascinovalo dění v pivovaru, kde dělal správce jeho otčím. Tam také načerpal spoustu inspirace pro své pozdější dílo *Postřižiny*. Mimo jiné zde potkal bratra svého otčima, Josefa Hrabala, který je díky jeho dílu dodnes známý jako strýc Pepin. Poznal ho v deseti letech a měl s ním velmi blízký vztah. Rodina a prostředí, ve kterém vyrůstal, pro něj byla velkou inspirací, a proto je důležité se jí tu věnovat.¹

Nakonec se v něm něco zlomilo, začal se učit latinsky a studovat práva na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, to však přerušilo uzavření českých vysokých škol v roce 1939. Začal se také více zajímat o filozofii a hojně číst filozofické texty. Svoje studium práv dokončil, ovšem až po konci druhé světové války, konkrétně v roce 1946. Ještě téhož roku nastoupil na základní vojenskou službu. Do literatury vstoupil v 50. letech 20. století, ale první básně publikoval již od roku 1937. Dokonce se po válce snažil vydat svoji první básnickou sbírku, což se mu bohužel nepovedlo. Koncem 40. let se přestěhoval do Prahy. Po celou dobu

¹ ŠORM, Petr; SÝKORA, František a KAVÁNOVÁ, Jana (ed.). *Bohumil Hrabal: známý a neznámý*. Poděbrady: Polabské muzeum, 2014. ISBN 978-80-905259-3-1. S 13-20.

okupace se sebevzdělával v oblasti literatury. Inspirací mu byl surrealismus, ale také poetismus a společně se svým nejlepším přítelem, Karlem Maryskem, sepsal *Manifest neopoetismu* v roce 1945.²

Během svého života si zkusil mnohá povolání. Pracoval například jako číšník, dělník v ocelárně, úředník, balič starého papíru, výpravčí, jevištní technik a v neposlední řadě spisovatel. Aktivním spisovatelem se stal v roce 1963, první dílko s názvem *Hovory lidí* mu ovšem vyšlo v roce 1956 jako příloha Zpráv Spolku českých bibliofilů. Stejný rok mu také v samizdatu vychází čtyři povídky ve sborníku *Život je všude*. Byla tam publikovaná i recenze jeho tvorby od Václava Havla. O rok později mělo být vydáno jeho dílo *Skřivánek na niti*, které sice prošlo přes radu nakladatelství Československého spisovatele, k vydání se přesto nedostalo. Svoje první publikační období začíná dílem *Perlička na dně*, kterým začíná i jeho spolupráci s filmem. Jako další přelom můžeme vnímat novelu *Ostře sledované vlaky*, která je také zfilmována. V této době se dostává Bohumil Hrabal do povědomí i v zahraničí a sklízí velký úspěch. Po roce 1968 mu bylo dočasně zakázáno oficiálně publikovat. V této době jeho díla vycházela v cizině anebo díky tehdejší činnosti samizdatu (vydání samizdatových edic Petice a Expedice). Byl ovšem pod dohledem STB a také začal mít problémy se svým zdravím. V této době tráví čas převážně v ústraní na své chatě v Kersku nedaleko Nymburku. O samotě ovšem nebyl, protože ho stále někdo navštěvoval a také měl kolem sebe spoustu koček. Pobyt mu očividně svědčil, protože zde vznikla jeho dvě nejslavnější díla *Obsluhoval jsem anglického krále* a *Příliš hlučná samota*. Po smrti jeho matky v roce 1970 byla jeho tvorba velice plodná, napsal například dílo *Postřižiny*. Svobodně publikovat mohl opět od roku 1975, ovšem díla byla cenzurovaná nebo autocenzurovaná. To proběhlo po ústupku režimu, což někteří oponenti režimu těžce nesli a jeho knihy protestně pálili. Přesto se stal v této době známým spisovatelem nejen u nás, ale také v zahraničí.³

V osmdesátých letech, díky jeho přátelství s Václavem Kadlecem, byla vydána všechna jeho aktuální literární práce v Kadlecově samizdatovém nakladatelství Pražská imaginace. V té době nebylo možné oficiálně číst Hrabalovu tvorbu bez cenzurní úpravy, proto se začaly připravovat jeho *Sebrané spisy*. Ty vyšly v 90. letech v 19 svazcích a podílely se na nich přední literární vědci té doby. To bylo jistě velkým povzbuzením po těžkých 80. letech, kdy mu během krátké doby zemřel bratr Břetislav, se kterým si byl velice blízký, a poté jeho těžce nemocná

² Bohumil Hrabal: 28.3.1914-3.2.1997. Znojmo: Městská knihovna, 2014. S 3-8.

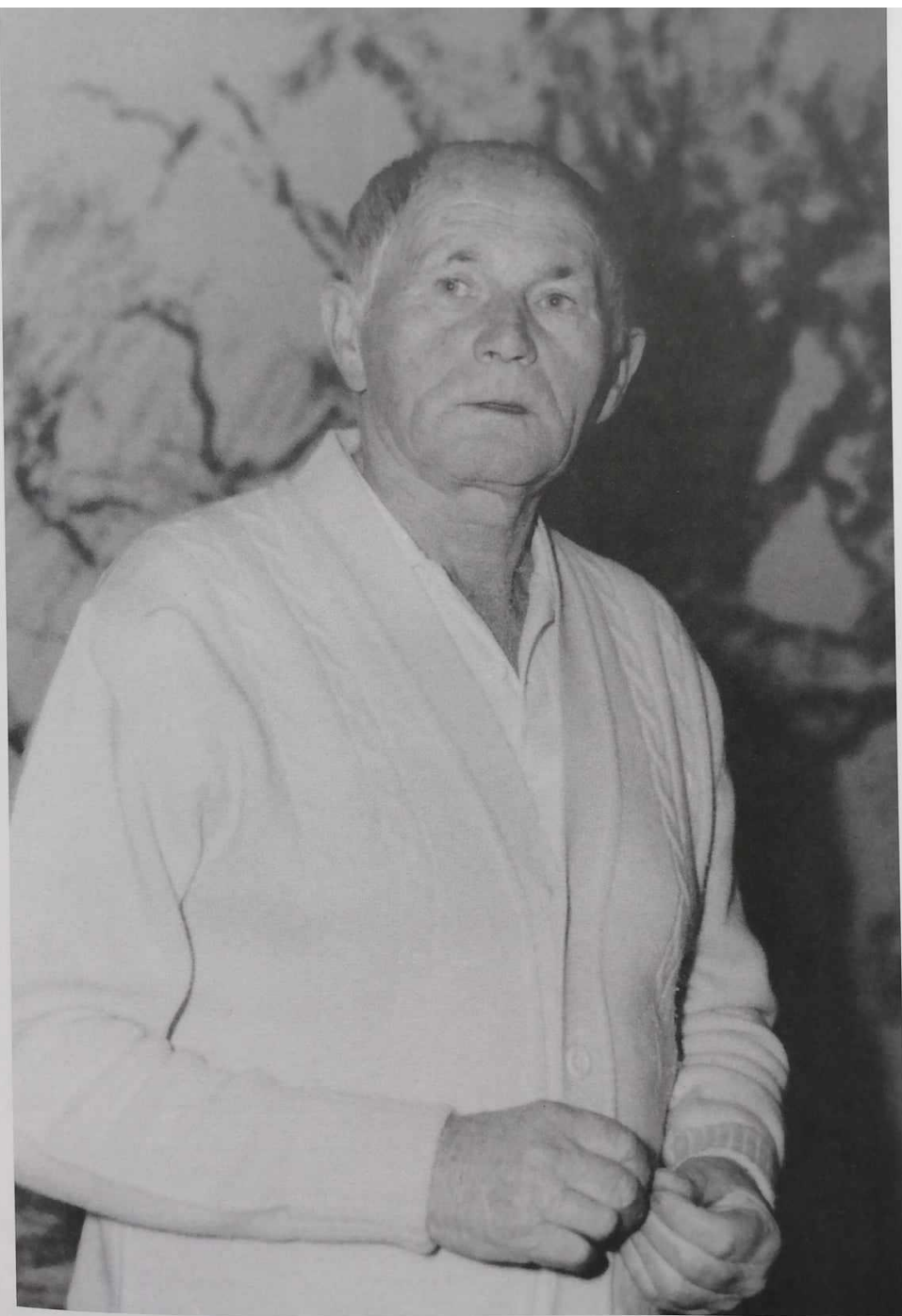
³ ŠORM, Petr; SÝKORA, František a KAVÁNOVÁ, Jana (ed.). *Bohumil Hrabal: známý a neznámý*. Poděbrady: Polabské muzeum, 2014. ISBN 978-80-905259-3-1. S 22-34.

žena Eliška. Nebyli ovšem jediní, o které v té době přišel. Kromě dalších příbuzných v té době ztratil svého nejstaršího přítele, Karla Maryska. Všechny tyto události velice otřáslly jeho duševním stavem. Přesto později odjíždí na turné po USA a získává mnohá ocenění. Dokonce ho v roce 1994 navštívil náš tehdejší prezident Václav Havel, který ho velice obdivoval, spolu s americkým prezidentem Billem Clintonem, a to přímo v restauraci U Zlatého tygra, kterou spisovatel často navštěvoval. Později se ještě vydává do Itálie, a nakonec na čtení do Berlína. Pak už je tak nemocný, že začíná být odkázán na pomoc druhých, ztrácí zájem o psaní a začíná být velmi patetický. Až nakonec umírá 3. 2. 1997 po pádu z okna z pátého patra ortopedické kliniky nemocnice na Bulovce v Praze, údajně při krmení holubů.^{4,5}

Bohumil Hrabal je slavný především pro své vypravěčské umění. Díky němu se stal světově známým spisovatelem a jeho díla jsou přeložena do nespočtu jazyků. Část jeho tvorby je dokonce zfilmovaná, a to například i pod vedením známého režiséra Jiřího Menzela. Psal převážně povídky a novely.

⁴ ŠORM, Petr; SÝKORA, František a KAVÁNOVÁ, Jana (ed.). *Bohumil Hrabal: známý a neznámý*. Poděbrady: Polabské muzeum, 2014. ISBN 978-80-905259-3-1. S 34-37.

⁵ Bohumil Hrabal: 28.3.1914-3.2.1997. Znojmo: Městská knihovna, 2014. S 3-8.

*/Literární večer s B. Hrabalem v Polabském muzeu,
26. 3. 1984, Poděbrady, Foto Karel Pokorný/*

Obr. č. 1: Bohumil Hrabal

Poetika Bohumila Hrabala

Svým psaním se Hrabal snažil přiblížit čtenáři prostřednictvím používání hovorového jazyka a slangových výrazů. Tímto docílil propojení své poetiky s pražskou ironií, která se utvářela především v prostředí místních hospodských podniků a jedná se tedy o osobitý obraz z tohoto prostředí, které je vlastní obyčejnému člověku té doby se všemi jeho radostmi i starostmi, které se na těchto místech ukazují prostřednictvím historek jejich návštěvníků. Hrabal jen neopisuje hospodská vyprávění, ale přetváří je svým básnickým jazykem. Díky tomu také dokáže z hovorů vypíchnout zásadní momenty a celou chvíli zachytit jako slovní fotografii dané situace. Tento jev popisuje Radko Pytlík ve své publikaci věnované Hrabalovi takto: „*S tímto souvisí i schopnost vypíchnout v hovoru dramatické zauzliny, vrcholy a slovní exploze, které vytváření něco, co by se dalo nazvat „hovorovou momentkou“.* Tento způsob pojmenoval první Emanuel Frynta, jež prohlásil, že se Hrabal snaží zachytit člověka „na špici hovorové situace“ zrovna tak, jako se o to snaží fotograf svým bleskovým fotoaparátem zn. Leica. (Podle něho nazývá Hrabal svůj zvláštní přístup k psaní: leica-styl.)“⁶

Hrabal používá jazyk jako vyjádření názoru, což je dalším z důvodů, proč tak hojně užívá slangových výrazů, odráží autentickou mluvu a přístup obyčejného člověka k životu a zaznamenává ho opět jazykem, který je obyčejnému člověku blízký a rozumí mu. „*Se snahou ztvárnit a přiblížit se „kazovému“ prostředí velkoměstské domiscity otevírající se dveře k oživujícímu vidění. Znamená to totiž zúrodit vyprahlé pole moderní literatury neotřelými a neobvyklými prvky obecné řeči, lidového jazyka, slangu.*“⁷ Zde vidíme jasně naznačené sociokulturní prostředí, které je nejen inspirací, ale rovnou i místem, kde se odehrávají děje příběhů tohoto autora. To je dělá pro čtenáře také tak atraktivní, protože se jedná o místa, která dobře zná, s nimiž se ztotožňuje.

O co Hrabal bezpochyby obohatil společnost je také slovní zásoba a jeho autorský neologismus *pábitel*, s nímž je spojeno sloveso *pábení*, kterému dal do té doby nový význam a svými knihami ho proslavil. Jedná se o označení literární postavy, která je typická pro hrabalovské příběhy a je dnes bezpochyby nejvíce spojená s jeho strýcem Pepinem, jakožto předobrazem pro některé Hrabalovy postavy jeho děl. Tato osoba se vyznačuje vysokou mírou upovídanosti, přičemž její vyprávění jsou často chaotická a nesrozumitelná. Typické je zde také

⁶ PYTLÍK, Radko. *Bohumil Hrabal. Portréty spisovatelů*. Praha: Československý spisovatel, 1990. ISBN 80-202-0239-0. S 24.

⁷ PYTLÍK, Radko. *Bohumil Hrabal. Portréty spisovatelů*. Praha: Československý spisovatel, 1990. ISBN 80-202-0239-0. S 15.

užití nespisovného jazyka, který dodává na autentičnosti vyprávění a celý text ozvláštňuje a přibližuje prostředí, ze kterého Hrabal čerpá inspiraci, což je onen každodenní život prostřednictvím hospodských vyprávění. Nespisovné výrazy a s nimi spojené jazykové prostředky také mohou ve čtenáři vzbudit překvapení. V dnešní době už ovšem tolik neprovokují ani nepůsobí v literatuře vulgárním dojmem, přesto nebyl tento postup přijat s přílišným pochopením. U Hrabala jde spíše o zájem o jazyk a jeho tvůrčí schopnosti jako takové, což chtěl svou tvorbou dokázat a je o tom pojednáváno v odstavci výše.^{8,9}

Spisovatel se nebránil ani experimentování při zvolení samotné formy psaní. Například při vytváření díla *Obsluhoval jsem anglického krále* zvolil způsob *alla prima*. Tato metoda je příznačná pro surrealismus. Jedná se o princip psaní, kdy autor text napíše najednou ve velmi krátkém čase a nepodléhá rozsáhlým úpravám. Dodatečně může dojít ke krácení textu, ne ovšem k jeho přepisování. Původně se s tímto označením, pocházejícím z italštiny, můžeme setkat v malířství, kdy jde o techniku nanášení vrstev barev na sebe ještě ve chvíli, kdy předchozí vrstva není zaschnutá, což by odpovídalo i definici takového způsobu psaní.¹⁰

V novele *Ostře sledované vlaky* zase využil potenciálu jmen postav a užil princip *nomen omen*, kdy se ve jménech odrážejí charakteristické rysy samotných postav. Zde můžeme jako příklad uvést jméno odbojáčky Viktorie, jejíž jméno znamená vítězství. Samotná postava je nebojácná, plná ideálů a síly. Oproti tomu jméno výpravčího Hubičky zase může odkazovat na vzniklou situaci se zapisovatelkou, která se v textu rozebírá. Můžeme si tohoto všimnout i u díla *Obsluhoval jsem anglického krále*, kde se hlavní postava jmenuje Dítě.

Na jeho psaní měl vliv i film, především pak klasická groteska. Hlavním důvodem bylo zaujetí, že se vše zhuštěně odehrává v krátkém čase a na malém prostoru. Přesto mu to kolikrát řeklo více než celovečerní komické představení trvající desítky minut. Také je základem grotesky drama, a to je událostí v níž ožívá podstata děje daného příběhu.¹¹

Dále se orientoval na lidovou tvořivost, historickou tradici a folklor. To se projevovalo především skrze jeho ukázkou humoru pracujících lidí. Takové hovory, kterými byl inspirován a vedli je ti nejprostší lidé, poslouchal již od dětství, skrze prostředí, ve kterém vyrůstal a o kterém jsme se dočetli více v kapitole výše, která je věnována samotnému autorovi a jeho

⁸ MAZAL, Tomáš. *Spisovatel Bohumil Hrabal*. Praha: Torst, 2004. ISBN 80-7215-226-2. S 95-99.

⁹ PYTLÍK, Radko. *Bohumil Hrabal. Portréty spisovatelů*. Praha: Československý spisovatel, 1990. ISBN 80-202-0239-0. S 23-24.

¹⁰ JANKOVIČ, Milan. *Kapitoly z poetiky Bohumila Hrabala*. Praha: Torst, 1996. ISBN 80-7215-003-0.

¹¹ KLADIVA, Jaroslav. *Literatura Bohumila Hrabala: (struktura a metoda Hrabalových děl)*. Pražská imaginace. Praha: Pražská imaginace, 1994. ISBN 80-7110-138-9. S 12.

životu. Můžeme tedy říct, že se mu podařilo v jeho díle věrně zachytit prostředí a život lidí čtvrtého stavu. Jeho způsob tvorby, ve které se snažil zachytit prožitky prostého života pomocí uměleckých slov je možné chápat jako navázání na lidové vyprávěčství z období středověku. To se odráželo i ve zvoleném jazyce děl, který jde cestou hovorové češtiny a městské mluvy, či mluvy určité společenské skupiny. Tohle se mu podařilo především díky tomu, že vše, o čem v tomhle ohledu píše, má ze své vlastní zkušenosti. Ve výrazech, které používá se vyzná, je z nich cítit jistota, a to vytváří věrohodnost popisovaného. S tím se pojí i vhodné spojení zvoleného způsobu vyjadřování a jazyka konkrétních postav v jeho dílech. To dotváří charakteristiku a dodává na autenticitě atmosféry.¹²

Svou tvorbou také společně s jeho přítelem Karlem Maryskem navázal na poetismus (spolu sepsali v roce 1945 Manifest poetismu). I proto některá jeho díla ve své podstatě vyznívají ve výsledku tak pozitivně. Společně tento pro českou literaturu typický a jedinečný směr oživilo spolu s novými zkušenostmi z další světové války. Tento směr i následující surrealismus přijímali kriticky a navázali na ně osobitě. Nebylo jim vlastní, aby jen převzali metody jiných a osvojili si je. Tento odkaz můžeme vidět v díle *Příliš hlučná samota* v postavě *Haňti*. Na tradici poetismu dvacátých let tedy navázal osobitě neopoetismem a dotvořil ho ve svých prózách. Surrealismus je v jeho dílech také velmi patrný, a to díky snovosti, někdy až absurdnosti, popisovaných situací.¹³

Díla Bohumila Hrabala se také vyznačují hypertextovostí. Najdeme v nich odkazy nejen na jiné autory a jejich díla, ale také třeba na filozofii. Z textů je patrné, že je psal vzdělaný člověk, který měl velký přehled. Stejně jako je z textů cítit znalost míst a situací, které jsou popisovány.

Vidíme, že poetika tohoto autora je velice rozmanitá a skoro až neuchopitelná, přesto dostatečně specifická a jedinečná, že ji při čtení bezpečně poznáme. A to už od pohledu, protože Hrabal texty většinou nedělí na odstavce, ale nechává je plynout v celku.

¹² KLADIVA, Jaroslav. *Literatura Bohumila Hrabala: (struktura a metoda Hrabalových děl)*. Pražská imaginace. Praha: Pražská imaginace, 1994. ISBN 80-7110-138-9. S 13-16.

¹³ Tamtéž S 17-18.

Knihy

Zde si představíme autorova díla, ze kterých jsou čerpány ukázky v praktické části práce. Knihy byly vybrány podle frekvence zařazení do seznamů četby k maturitní zkoušce. Díky tomu se budou poznatky z této práce moci do budoucna využít jako podklad do výuky českého jazyka a literatury pro žáky nejen na středních školách. Hrabalova díla se v seznamech četby k maturitní zkoušce stále objevují v hojném počtu. Jako vzorek bylo vybráno osm státních gymnázií v Brně a porovnány jejich seznamy četby k maturitní zkoušce z českého jazyka, které jsou veřejně přístupné na stránkách škol. Konkrétně to jsou tato gymnázia:

- Gymnázium Brno, Elgartova, příspěvková organizace
- Gymnázium Brno, Křenová, příspěvková organizace
- Gymnázium Brno, Slovanské náměstí, příspěvková organizace
- Gymnázium Brno, třída Kapitána Jaroše, příspěvková organizace
- Gymnázium Brno, Vídeňská, příspěvková organizace
- Gymnázium Brno-Bystrc, příspěvková organizace
- Gymnázium Brno-Řečkovice, příspěvková organizace
- Gymnázium Matyáše Lercha, Brno, Žižkova 55, příspěvková organizace

V seznamech maturitní četby se objevovala tři díla. Nejvíce byla zastoupena kniha *Ostře sledované vlaky*, kterou má v seznamu 6 z 8 gymnázií. Hned za ní to byla kniha *Obsluhoval jsem anglického krále*, 5 z 8 gymnázií. Jako třetí se v seznamu objevila kniha *Postřižiny*, v zastoupení 2 z 8 gymnázií.

Dalším kritériem je, že všechna díla jsou prozaická, i když jeho básně také stojí za pozornost. Pro větší různorodost doplnila seznam ještě díla *Příliš hlučná samota* a *Taneční hodiny pro starší a pokročilé*. U děl se nebudeme příliš zaměřovat na dějovou linii. Krátce se budeme u jednotlivých ukázek věnovat spíše časoprostoru, který bude mít vliv na užití jazykové prostředky. Hlavní pozornost zaujímá čistě jazyk děl a autorem zvolené jazykové prostředky v nich. Pořadí zmíněných knih se řídí rokem jejich vzniku, ale ovlivňuje je také rok vydání. Lze tak vypořádat posun a způsob používání zmíněných prostředků vzhledem k době tvorby autora a jeho aktuální situaci, se kterou jsme se již v krátkosti a chronologicky seznámili v první kapitole této práce, která je věnována autorovi a jeho životu.

Taneční hodiny pro starší a pokročilé

Jako podklad k čerpání byl také zvolen Hrabalův experiment, jelikož se celé dílo skládá jen z jedné věty. Je jím novela z roku 1964 a jedná se o přepracovanou verzi jeho textu *Utrpení starého Werthera* z roku 1949. Inspiraci Hrabal našel v surrealismu a automatické metodě psaní. Dílo je plné pocitů, asociací a vzpomínek. Stěžejní částí díla je ovšem právě jeho forma vyprávění, které je zrealizováno pouze jednou větou. Aby autor docílil srozumitelného psaní v jedné větě, použil k tomu jazykový prostředek, který se nazývá apoziopse, ale nejen ten. Právě pro jeho výraznou práci s ním, která je ovšem patrná v jeho celé tvorbě, bylo vybráno toto dílo, jež je tímto jazykovým prostředkem zakončeno.

Jedná se o novelu, ve které je příběh nepodstatný. Jde o monolog, který vede postava strýce Pepina, který je již starý a vzpomíná na svůj život, převážně ztracené mládí, a tak je monolog řada příběhů slepených za sebou. Příběhy jsou protkané moudry a uvažováním nad nejrůznějšími věcmi či osobami.

V práci se pracuje konkrétně s prvním vydáním této knihy z roku 1964, které čítalo náklad 10 000 výtisků. Ještě téhož roku vyšlo i druhé vydání ve stejném nákladu, které je ovšem na konci doplněno o další dvě strany textu. U těch by se dalo říci, že obsahují další samostatnou větu, opět zakončenou třemi tečkami, tedy apoziopse.

Co se týče jazyka je toto dílo psané obecnou češtinou, najdeme zde nespočet nespisovných výrazů, nářečí, slang i vulgarismy. Kniha působí jako záznam mluvené řeči.

Ostře sledované vlaky

Novela *Ostře sledované vlaky* je autorovým dílem z roku 1965, děj je ovšem zasezen do období o 20 let dříve, tedy roku 1945, do prostředí malé železniční stanice. Jedná se o spojení dvou dříve napsaných povídek, *Kain* a *Fádni stanice*. Kniha je psána v ich-formě a vypravěčem je samotná hlavní postava příběhu Miloš Hrma.

Zajímavá je zde především větná skladba, která dokazuje další Hrabalům um hraní si s jazykem. Užívá zde mimo jiné zeugmatu, tedy vyšínutí z větné vazby. To dokazuje i použitý koncept *nomen omen*, který je zmíněný výše v části *Poetika* Bohumila Hrabala. Oproti jiným dílům zde chybí role pábitele, nebo je zastoupená jen okrajově ze začátku novely při zmínce o dědečkovi hlavního hrdiny a hypnotizérovi.

Toto dílo mírně vybočuje z Hrabalovy poetiky, ale sedí do poetiky poloviny 60. let, tedy do doby, kdy byla kniha vydána. Pro tuto dobu totiž bylo příznačné ukazovat dění na konci

války podobně, jako je popsáno v tomto díle oproti době, v níž je napsáno. Tedy jen neoslavuje tehdejší odbojářskou činnost, ale už ukazuje i jisté odvrácené a nepříliš lichotivé stránky povahy českého národa, v nichž můžeme najít pokrytectví a směšné hrdinství lidí na konci války ve chvíli, kdy už je ve vzduchu cítit výsledek války. Takovou atmosféru můžeme cítit právě i přes zvolený jazyk díla, který dokresluje například pomocí deminutiv nebo metafor jistou naivitu, povrchnost a pokrytectví lidí. Umocněno je to kombinací s augmentativy v binární pozici, zejména v popisných pasážích. Konkrétní příklad si ukážeme níže v části věnované metafoře. Samozřejmě zde najdeme výrazy typické pro nádražní prostředí, do něhož je příběh zasazen. Více v části zaměřené na profesní mluvu, kde si ukážeme příklady z této oblasti. Bohatost jazyka ukazuje kromě použití spisovného a nespisovného jazyka i užití vulgarismů v promluvách postav nebo užití germanismů.

Obsluhoval jsem anglického krále

Oproti výše popsaným dílům se tentokrát jedná o román, konkrétně z roku 1971, který Hrabal napsal za pouhých osmnáct dní. Napsal ho metodou *alla prima*, která je popisována výše. I vzhledem k této skutečnosti, která dává autorovi větší tvůrčí svobodu, jelikož píše přirozeněji, nejspíše Hrabal nepočítal s oficiálním publikováním. Můžeme se setkat s polemikou, zda se jedná skutečně o román, nebo jde spíše o novelu. Zde nás nerozsoudí ani sám autor, protože sám dal dílu podtitul povídky.

Příběh je velice groteskní, plný paradoxů a absurdit, což se projevuje i na zvolených jazykových prostředcích, jako je metafora, metonymie, personifikace nebo opakování fráze „*neuvěřitelné se stalo skutkem*“. Opět se zde projevují pro Hrabala příznačná dlouhá souvětí. Také zde najdeme slangové výrazy či profesní mluvu. Hrabal zde výrazně používá elipsu a apožiopezi.

Příběh vypráví hlavní postava jménem Dítě, který je pikolíkem a touží po bohatství, chce se stát milionářem. Časově můžeme děj ohraničit od 20. let do 50. let 20. století.

Příliš hlučná samota

Jedná se o spisovatelovu vrcholnou novelu. Pracoval na ní mezi léty 1974 a 1976. Toto dílo můžeme v jeho finální podobě najít hned ve třech variantách. V jedné je psáno apollinairovským veršem, poté v hovorové, a nakonec spisovné češtině. Opět se jedná o novelu, tentokrát psanou sonátovou formou. Je v ní líčen vnitřní monolog, ve kterém se opakují jisté motivy a také fráze. To že je kniha hned ve třech provedeních je důkazem Hrabalova experimentátorství a také toho, že jazyk, jakým psal byl pro něj zásadní a při jeho výběru vždy

přemýšlel nad tím, který bude nejvhodnější právě pro to, co chce čtenářům sdělit. Také je zajímavé, že i když jednotlivé verze nebyly napsány ve stejný čas, i když velice brzy za sebou, všechny datuje do července 1976, přestože v této době psal již výše zmíněným způsobem *alla prima*, jímž je přepisování, jaké vidíme u tohoto díla, téměř opakem.

Toto dílo je považováno za autorovo vrcholné a sám Hrabal v rozhovoru s Českým rozhlasem z roku 1989 právě toto dílo ze své tvorby vyzdvihuje. Také zmiňuje jistou inspiraci v díle Gargantua a Pantagruel, které napsal francouzský renesanční spisovatel François Rabelais. Podobnost uvádí hlavně v používání mnoha citací, kterými se Hrabal snažil prostřednictvím obyčejného člověka předat filozofické myšlenky. V tomto díle je proto, díky této hypertextovosti, velmi patrné, jak velice vzdělaný Bohumil Hrabal byl a až kam se jeho tvorba posunula. Jisté odkazy na jiná díla, nejen literární, uvidíme i v ukázkách konkrétních jazykových prostředků. Dílo je dokonce inspirováno hudbou, konkrétně Mahlerovou Čtvrtou symfonií, kde stejně jako u Hrabalova díla zaznívají lidové prvky a lyrická nota jako důležitá složka jeho díla.¹⁴

Pro tuto práci byla vybrána spisovná verze tohoto díla. Tato verze byla předlohou pro rozhlasovou hru Příliš hlučná samota z roku 2011. Také se kniha dočkala filmového zpracování stejně jako díla výše.

Postřihy

Jedná se o prózu, konkrétně novelu, ve které se zrcadlí spousta vzpomínek z autorova života, především z období dětství, které prožil v prostředí nymburského pivovaru. Stěžejním bodem díla jsou postavy, které mají reálný podklad v autorově rodině, především jeho matka a strýc. Nejvýraznější postavou je bezpochyby strýc Pepin, převážně díky jeho filmovému zpracování se také objevilo a vžilo mezi širokou veřejnost označení *pábitel*, u něhož se jedná o autorský neologismus, který známe již z Hrabalových raných povídek, které jsou takto nazvané, *Pábitelé*. Viz výše kapitola Poetika Bohumila Hrabala. Můžeme si zde také všimnout dlouhých souvětí, která jsou pro Hrabala typická.

Oficiální vydání je z roku 1976, kdy mohl Bohumil Hrabal znovu začít veřejně publikovat, proto je kniha řazena na konec výčtu, a jedná se o první vzpomínkovou prózu z trilogie Městečko u vody, do které dále řadíme Krasosmutnění (1979) a Harlekýnovi miliony

¹⁴ KLADIVA, Jaroslav. Literatura Bohumila Hrabala: (struktura a metoda Hrabalových děl). Pražská imaginace. Praha: Pražská imaginace, 1994. ISBN 80-7110-138-9. S 9-10.

(1981). První vydání je ovšem už z roku 1961. V roce 1980 vznikla stejnojmenná filmová podoba této knihy pod taktovkou Jiřího Menzela.

Děj se odehrává kolem manželského páru Maryšky a Francina, který je správcem v pivovaru, kam za ním přijede bratr Pepin. Jedná se o období začátku 20. let 20. století v prostředí maloměsta a je zde hezky znázorněn technologický pokrok té doby. Čas ani místo není ovšem v knize explicitně určeno, odvozuje se tedy spíše od kontextu autorova života. Příběh je vyprávěn z pohledu Maryšky, tedy v ich-formě.

Jazyk díla vnímáme jako velice košatý s použitím jeho více vrstev. Objevuje se zde spisovná čeština, hovorová čeština, nářečí i hojný počet slangových výrazů, na které se budeme později zaměřovat. Nářečí z Moravy se zde objevuje, a to v promluvách postavy strýce Pepina. Pravý strýc Bohumila Hrabala, který je předobrazem této postavy, byl totiž z Hané, konkrétně z Konic. Najdeme zde výrazy z prostředí ševcovské profese (povolání strýce Pepina).

Popis jazykových prostředků ve vybrané tvorbě autora

Cílem praktické části je popsat jednotlivé jazykové prostředky užívané autorem a ukázat jejich konkrétní užití v jeho dílech pomocí ukázek z nich. Výběr jazykových prostředků hledaných v dílech byl ovlivněn požadavky k jednotné přijímací zkoušce pro čtyřleté obory vzdělávání s maturitní zkouškou a pro nástavbová studia, a také požadavky k maturitnímu didaktickému testu z českého jazyka a literatury, kde v části 1.9 jsou definovány vědomosti a dovednosti, které má žák dokázat v oblasti aplikace základní literární teorie na konkrétním textu. Konkrétně analyzuje jazykové prostředky a jejich funkci v textu a nalezne v textu tropy a figury. V dokumentu nalezneme i konkrétní výčet těchto trop a figur: alegorie, aliterace, anafora, apostrofa, dysfemismus, elipsa, epifora, epizeuxis, eufemismus, gradace, hyperbola, inverze, metafora, metonymie, oxymóron, personifikace, přirovnání, řečnická otázka, symbol a synekdocha. Při porovnání tohoto výčtu a nejčastějších užívaných prostředků Bohumilem Hrabalem byly vybrané následující jazykové prostředky, konkrétně: slang, profesní mluva, přirovnání, metafora, metonymie, synekdocha, personifikace a apoziopoeze.^{15,16}

Tento autor byl vybrán také právě pro rozmanitost jeho jazyka a užití jazykových prostředků, na jehož díle se tak dá bez problému obsáhnout velká část těch, která jsou vyžadována jako znalost u žáků druhého stupně základní školy a škol středních zakončených jednotnou maturitní zkouškou z českého jazyka a literatury.

Popis postupu práce

Práce začala stanovením cílů. Následně výběrem děl, ze kterých jsou čerpány podklady pro analytickou část této práce. U výběru děl bylo důležitým kritériem zohlednění jejich zařazení do seznamů literatury maturitní četby s ohledem na budoucí využití příkladů jazykových prostředků zde zkoumaných při práci s žáky, kteří tak budou mít přehled o těchto literárních dílech a autorovi samotném. Díla nejsou příliš dlouhá, jsou čtivá, a tak často bývají jasnou volbou pro čtení žáků.

¹⁵ *Specifické požadavky pro jednotnou přijímací zkoušku v přijímacím řízení na střední školy v oborech vzdělání s maturitní zkouškou, český jazyk a literatura, pro školní rok 2022/2023* [online]. Zpracovalo: Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání [cit. 2024-02-19]. Dostupné online z: https://prijemacky.ceremat.cz/files/files/dokumenty/specifikace-pozadavku/Specifikace_2022-2023/CJLSPECIFIKACEPOZADAVKU2022.pdf

¹⁶ *Katalog požadavků zkoušek společné části maturitní zkoušky, platný od školního roku 2017/2018, český jazyk a literatura* [online]. Vypracoval: Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání, 2016 [cit. 2024-02-19]. Dostupné z: <https://maturita.ceremat.cz/files/files/katalog-pozadavku/katalog-pozadavku-2018-CJL.pdf>

V teoretické části práce je popsán autorův život, jeho poetika a představena jeho vybraná díla. Dalším krokem bylo prostudování děl a srovnání autorem užitých jazykových prostředků a jejich srovnání s požadavky na znalosti žáků k jednotné přijímací zkoušce na střední školy a didaktického testu z českého jazyka ke zkoušce maturitní. Pro strukturu analytické části práce byl zvolen postup obecného popsání jazykového prostředku s ohledem na užití v kontextu autorovi poetiky a následně doplnění citace konkrétních příkladů jazykového prostředku s vysvětlením a odkazem na dílo. U každého prostředku bylo vybráno 3 až 6 ukázek. Poslední fází je shrnutí získaných poznatků při práci.

Jednotlivé jazykové prostředky

V této části práce se budeme věnovat popisu jednotlivých jazykových prostředků a k nim vybraných příkladů z děl Bohumila Hrabala. Jako první se budeme věnovat oblasti prostředků spadajících do struktury vrstev jazyka, slangu a profesní mluvě. Následují tropy a figury, jako jsou přirovnání, metafora, metonymie, synekdocha a personifikace. Nakonec se budeme věnovat prostředku, který může ovlivnit syntax, apoziopoezi.

Slang

Slang patří do národního jazyka v podobě nespisovné češtiny. Může se jednat o konkrétní pojmenování nebo o celé frazémy, tedy ustálené víceslovné výrazy. Realizuje se v běžné každodenní komunikaci, která je na neoficiální nebo polooficiální bázi. Pro porozumění komunikace, ve které jsou použity slangové výrazy je potřeba jejich znalost, která často vychází ze stejného sociálního prostředí komunikujících. Může jít o příslušníky stejného prostředí nebo zájmové sféry.¹⁷

Použití slangu je pro Hrabala příznačné a opírá o něj i svoji životní filozofii, povahu a prostředí postav v jeho dílech. Užitím slangu také dokáže docílit komiky a autentické atmosféry popisovaného prostředí. Častému používání slangu v jeho dílech nahrává právě onen fakt, že vypráví příběhy každodenního života a jaký jiný prostředek by měl použít než ten, který je typický pro běžnou komunikaci lidí.

První příklad si vypůjčíme z díla *Postřižiny*: „já to viděl taky, nad náměstím a nad kostelem letěl vzduchem Ježíšek! Ale pak se to vysvětlilo, ten malinké **pakátl** Lolan pásł beránky, a jak cvičily ajroplány a táhly za sebó takové pytel a do teho se střílelo z mašíkvéro, tak

¹⁷ Jaroslav Hubáček, Marie Krčmová (2017): SOCIOLEKT. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.
URL: <https://www.czechency.org/slovník/SOCIOLEKT>

*zapomněli na lano a to lano, jak šlo po zemi, tak se omotalo o nohu Lolana, to je tuze pěkný dítě*¹⁸ Tento výrok patří postavě strýce Pepina, o kterém víme, že je pábitelskou postavou pocházející z Moravy. Výraz **pakátl** bychom v mohli přirovnat k označení malého chlapce. Jak také vyplývá z kontextu, kde strýc Pepin pomocí tohoto výrazu popisuje Ježíška a následně dodává, že se jedná o malé dítě.

Druhý příklad bychom našli ve stejném díle: „*Francin se oblékal, ted' si natáhl kabát, redingot, rukou si zatlačil kravatu*“¹⁹ Z kontextu je patrné, že výraz **redingot** označuje oblečení, konkrétně onen zmíněný kabát, který si měla natáhnout postava Francina. Jedná se konkrétně o dlouhý kabát cca po kolena, který je v pase přiléhavý a rozšiřuje se k okraji. Jeho zadní část připomíná frak.

Další příklad použijeme z díla *Příliš hlučná samota*: „*když jsem vyšel z nádraží a viděl jsem policistu v uniformě, zkřížil jsem ruce a docela upřímně jsem ho prosil, aby mi nasadil pouta, železka, bižutérii, jak se říká v Libni*“²⁰ V tomto příkladu vidíme hned celou řadu výrazů pro tentýž předmět. Díky tomu můžeme jednoduše pochopit o jaký předmět se jedná. Zároveň zde máme u zvýrazněného výrazu také zmíněno konkrétní místo, kde se užívá. Což nám ukazuje spojitost s autorovým životem, jelikož se jedná o Libeň, čtvrť v Praze, kde Hrabal část života prožil a toto místo měl velmi rád. Máme tedy o tomto pojmu jasný obrázek nejen co se týká jeho významu, ale také prostředí užívání, které nám dokládají, že se jedná právě o slangový výraz.

„*tak jsem, slečno, seděl na hilzně od hasícího přístroje značka Minimax*“²¹ Tuto ukázkou najdeme v díle *Taneční hodiny pro starší a pokročilé*, kde jen nám vypravěčem známá postava Pepina, pro něhož je používání slangových výrazů typické. Ukázka se nachází na poslední straně knihy. Výraz **hilzna** je zmíněn již na jejím začátku, kdy nejprve zmíněn hasicí přístroj značky Minimax a poté samotný výraz ve spojení *hilzna od minimaxu*. Už tady můžeme předpokládat, že se jedná o samotný hasicí přístroj nebo jeho část. Pokud ovšem výraz neznáme, tak se nám plně objasní právě v ukázce výše, kde se obě informace spojí a my s jistotou víme,

¹⁸ HRABAL, Bohumil. *Postřižiny*. V Mladé frontě 3. vyd. Praha: Mladá fronta, 2009. ISBN 978-80-204-2043-5. S 33.

¹⁹ HRABAL, Bohumil. *Postřižiny*. V Mladé frontě 3. vyd. Praha: Mladá fronta, 2009. ISBN 978-80-204-2043-5. S 34.

²⁰ HRABAL, Bohumil. *Příliš hlučná samota*. Praha: Mladá fronta, 2012. ISBN 978-80-204-2635-2. S 16.

²¹ HRABAL, Bohumil. *Taneční hodiny pro starší a pokročilé*. Život kolem nás. Malá řada. Praha: Československý spisovatel, 1964. S 94.

že se jedná o část hasicího přístroje. Původně výraz označuje nábojnici, na kterou může odkazovat na tvar obalu přístroje, na kterém Pepin sedí.

Slangové výrazy jsou také typické pro sociální skupiny. Následující ukázka ukazuje dva výrazy, kterými výpravčí Hubička z *Ostře sledovaných vlaků* popisuje dva typy ženské postavy: „*Těm, které měly převahu od pasu dolů, říkal jako paní hraběnce: **prdeláč**, a těm, které od pasu nahoru měly krásné poprsí, říkal: **cečkounek**.*“²² Výrazy bychom mohli považovat za vulgarismy. V kontextu máme hezky kulantně vysvětlen význam těchto výrazů. První z nich přisuzuje výpravčí ženám s velkým pozadím a druhým s ženám s velkými nadry.

„*Topič zamrkal na mne vesele, pak **fofroval** uhelkou uhlí, házel nejdřív až dozadu na rošt, pak doprostředka rytmickými pohyby, aby poslední lopatou stáhl uhlí na samý kraj roštu.*“²³ V tomto příkladu, který je ze stejného díla jako předchozí ukázka, popisuje hlavní postava Miloše topiče, jak nakládá uhlí. Zvýrazněné sloveso nám v kontextu naznačuje, že se jedná o pohyb, který topič vytváří. V tomto případě bychom ho mohli nahradit výrazem jako *rychle házel*. Sloveso pochází z německého základu a naznačuje nám rychlý pohyb, který nějakým způsobem hýbe vzduchem. Také nám naznačuje spěch, proto je v nahrazení důležité příslovce rychle.

Profesní mluva

Jedná se o typ sociolektu. Je pro ni typické použití tzv. profesionalismů, tedy termínů typických pro určitou profesi. Tuto slovní zásobu můžeme řadit do obecné češtiny či některého z interdialektů. Profesní slovní mluva tedy nemusí být jednotná ani v konkrétní profesi a může se v jednotlivých regionech lišit. Slovní zásobu ovlivňuje a obohacuje tím, že se zobecňuje a dostává do povědomí širší veřejnosti bez vazby na konkrétní profesi, odkud původně výraz pocházel.²⁴

Hrabal také mistrně pracuje s odborným názvoslovím jednotlivých profesí. Díky tomu se mu daří vytvořit obraz autentického prostředí pivovaru, lisovny sběrných surovin, prostředí nádraží a mnoho dalších. Jsou dokladem Hrabalovy znalosti tohoto prostředí a jeho umu konkretizace. Terminologie se nebojí ani v oblasti filozofie a dalších vědních disciplín. V jeho dílech můžeme najít odkazy na známé myslitele jako byli Sokrates nebo Lao-c’.

²² HRABAL, Bohumil. 1967. *Ostře sledované vlaky*. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel. S 33.

²³ HRABAL, Bohumil. 1967. *Ostře sledované vlaky*. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel. S 43.

²⁴ Marie Krčmová (2017): PROFESNÍ MLUVA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.
URL: https://www.czechency.org/slovník/PROFESNÍ_MLUVA

Pro příklady, které by nám tento sociolekt objasnil v blízkosti promluv postav spojených s nějakou konkrétní profesí. Těch se naštěstí v Hrabalově díle nachází nespočet a dobrá znalost těchto výrazů je nám známa z autorova života, který si většinu profesí, přiřazených jeho postavám, sám vyzkoušel na vlastní kůži.

V následující ukázce máme rovnou nápovědu k jaké profesi máme daný výraz přiřadit: „*padla jsem na kolena s spráskla ruce nad těmi kopyty a kladívky a knejpy a dalším ševcovským náradím.*“²⁵ Zde popisuje situaci v *Postřižinách* sama vypravěčka Maryška. Konkrétně popisuje její údiv nad pracovním vybavením svého švagra Pepina, o kterém z díla víme, že byl ševcem. Sama Maryška nám tedy prozradila, že **kopyta, kladívka a knejpy** jsou označením pro ševcovské nářadí. U prvních dvou bychom dokázali odvodit a představit si o jaké nástroje je se jedná. Třetí výraz už nám může dělat menší problém. Konkrétně se jedná o nůž, který slouží na zařezávání kůže při šití bot.

„*A vyšel jsem na perón a dával jsem znamení nákladnímu vlaku, aby projížděl*“²⁶ V této ukázce máme příklad slova, které se dostalo i do běžné mluvy lidí pohybujících se mimo nádražní profese. Vidíme, že se bude jednat o nějaké místo na nádraží. Konkrétně jde o nástupiště. Dnes se například v Brně tento výraz pro označení nástupiště běžně používá a zařadili bychom ho dnes možná ke slangu díky odklonění používání od profese, ze které původně vychází.

V poslední ukázce se přesuneme do prostředí hotelnického či restaurátorského: „*Když jsem přišel do hotelu Praha, tak mne vzal šéf za levý ucho a zatahal mě za něj a povídá: „Jseš tady pikolík, tak si pamatuj! Nic jsi neviděl, nic jsi neslyšel! Opakuj to!“ A tak jsem řekl, že v podniku jsem nic neviděl a nic neslyšel.*“²⁷ Zvýrazněné slovo označuje číšníka, který je ovšem na své pozici na nejnižším žebříčku hierarchie. Jedná se o číšníka, který se teprve zaučuje. V období první republiky, ve které se příběh z knihy *Obsluhoval jsem anglického krále* částečně odehrává, to bylo považováno až za podřadné a opovrhované povolání, a proto můžeme z tohoto výrazu cítit pejorativní nádech, který ve slově zůstal dodnes.

²⁵ HRABAL, Bohumil. *Postřižiny*. V Mladé frontě 3. vyd. Praha: Mladá fronta, 2009. ISBN 978-80-204-2043-5. S 31.

²⁶ HRABAL, Bohumil. 1967. *Ostře sledované vlaky*. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel. S 99.

²⁷ HRABAL, Bohumil. *Obsluhoval jsem anglického krále: povídky*. Praha: Mladá fronta, 2006. ISBN 80-204-1565-3. S 7.

Přirovnání

Přirovnání je prostředek, který v dílech pomáhá naší fantazii dokreslit celý obraz a danou situaci si lépe a barvitěji představit. Typické je užití spojky jako, která nám mezi výrazy dává pomyslné rovná se. Hrabal s přirovnáním pracuje často a velice dobře, což také jistě přispívá ke čtivosti jeho děl.

Dílo *Postřižiny* je neodmyslitelně spojeno s dlouhými vlasy Maryšky, kterým se také nevyhne trend zkracování popisovaný v knize. Z tohoto motivu vychází i samotný název knihy. *Postřižiny* je původně výraz pro rituální ustrížení vlasů. Takový rituál najdeme i v křesťanství, o to symboličtější je následující ukázka: „*položila jsem kapesníček na dlažbu, poklekla a vlasy se mi svezly, pan de Giorgi, kominický mistr, vzal něžně moje vlasy a přehodil si je přes loket jako kostelník kněžské roucho*“²⁸ Přirovnání vlasů ke kněžskému rouchu jim dodává na vznešenosti a pocitu, že se jedná o něco posvátného, co je pro normálního člověka za normálních okolností nedotknutelné. Také si díky tomuto přirovnání můžeme lépe představit, jak dlouhé vlasy Maryšky jsou.

„*A Francin každé ráno cvičil svaly, které sice měl zrovna tak nádherné jako ten gladiátor na víku těch síliců svalů, avšak Francin viděl sám sebe jako staženého králíčka.*“²⁹ U této ukázky máme dokonce dva příklady přirovnání popisující stejnou osobu, ovšem z různých pohledů. První nám ukazuje jak Francina, konkrétně jeho postavu se svaly, vidí Maryška a druhý, jak se vidí sám Francin. Zatímco Maryška ho přirovnává ke gladiátorovi, on se vidí jako stažený králík, což působí jako naprosté opaky a bez použití přirovnání bychom si to nezvládli tak jasně představit.

Pro další příklad sáhneme po jiném díle, konkrétně *Příliš hlučné samoty*: „*A tak můj sklep je pořád plný mrkání a hryzání knih, ve volném čase jsou myšky skotačivé jako koťata*“³⁰ Zde nám postava přirovnává jedno zvíře k jinému a ještě nám dokresluje vlastnost. Opět nám ukazuje jakési protiklady, když srovnává **myšky** a **koťata**. Tedy zvířata, která většinou vnímáme pocitově opačně. Myši nám připadají jako něco, čeho se štítíme, naopak koťata jako něco roztomilého, jehož přítomnost v nás vyvolává kladné pocity. V kontextu díla, kdy víme, že Haňťa pracuje ve sklepních prostorách, kde mu běžně myši dělají společnost je příznačné,

²⁸ HRABAL, Bohumil. *Postřižiny*. V Mladé frontě 3. vyd. Praha: Mladá fronta, 2009. ISBN 978-80-204-2043-5. S 27.

²⁹ HRABAL, Bohumil. *Postřižiny*. V Mladé frontě 3. vyd. Praha: Mladá fronta, 2009. ISBN 978-80-204-2043-5. S 29.

³⁰ HRABAL, Bohumil. *Příliš hlučná samota*. Praha: Mladá fronta, 2012. ISBN 978-80-204-2635-2. S 20.

že je přirovnává ke koťatům, která jsou běžným domácím mazlíčkem, a tedy spíše typickým společníkem lidí. Pro Haňťu tuto roli ovšem plní myšky. Zároveň ve spojitosti s autorem víme, že měl kočky velice rád a dělaly mu společnost nejen na jeho chatě v Kersku.

„Když jsem pěšinkou přijel až k trupu letadla, sníh se třpytil na pláních a **v každém krystalku sněhu jako by tikala malininká vteřinová ručička**, tak ten sníh na prudkém slunci praskal“³¹ Zde vidíme krásné přirovnání, které nám pomůže si lépe představit popisovaný zvuk praskání sněhu na slunci. Autor mohl napsat jen, že sníh na slunci praskal. Ovšem při použití přirovnání je pro nás jednodušší si situaci představit a text je hned zajímavější. A to nejen díky přirovnání, ale i použitím deminutiv v něm, která také dokreslují celou scénu.

„viděl jsem, že se jí šaty tak přilepily na tělo tou sladkou grenadýnou, že je bude muset **strhávat ze sebe jako starý plakát, jako starou tapetu ze zdi...**“³² V této ukázce máme hned dvě přirovnání k jedné situaci, což v Hrabalových textech není ojedinělý případ a setkáme se s tím poměrně často. Ukazuje to autorovu velkou představivost a širokou slovní zásobu.

„básník Bondy mi říkal, že **pravá poezie musí být zraňující, jako byste si zapomenuli žiletku v kapesníku a při smrkání jste si pořezali nos**“³³ Nakonec jsme zvolili příklad velice zajímavého a neobvyklého přirovnání, které budí možná až nechutnou představu, která také zároveň skvěle popisuje onen zraňující pocit, který má údajně poezie vyvolávat. Zde máme zranění na citové úrovni přirovnáno ke zranění fyzickému, které je snadněji představitelné, i proto, že je na rozdíl od citového viditelné.

Metafora

Metaforu řadíme z hlediska jazykových prostředků mezi tropy, které vycházejí z významové složky jazyka. Princip metafory spočívá v přenášení významu na základě podobnosti, tedy například na základě podobnosti tvaru, vlastnosti, umístění, či funkce. V jazyce se používá běžně, i v každodenní komunikaci, a zvláštní význam má pak především v poezii.³⁴

U prvního příkladu můžeme najít podobnost opírající se o tvar: „**zmačkanou Národní politikou čistím skleněné cylindry lamp**, sirkou odrohuji černě ohořelých knotů, nasazuji znovu

³¹ HRABAL, Bohumil. 1967. *Ostře sledované vlaky*. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel. S 15.

³² HRABAL, Bohumil. *Obsluhoval jsem anglického krále: povídky*. Praha: Mladá fronta, 2006. ISBN 80-204-1565-3. S 20.

³³ HRABAL, Bohumil. *Taneční hodiny pro starší a pokročilé*. Život kolem nás. Malá řada. Praha: Československý spisovatel, 1964. S 32.

³⁴ Marek Nekula (2017): METAFORA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. URL: <https://www.czechency.org/slovník/METAFORA>

*mosazné kloboučky*³⁵ Tato metafora nám pomáhá při představě tvaru lampy, když nám ji autor přirovná k tvaru něčeho pro nás známého jako je cylindr, který má typický tvar. Zároveň je metaforické i následné nasazení skla zpět na lampu, které může také připomínat nasazování klobouku na hlavu.

„A těžký, mahagonem vykládaný pracovní stůl byl zacláněn velikými lupeny obrovské palmy a ty **listy dělaly nad benátským křeslem takový deštníček**“³⁶ V této ukázce si kromě metafor, kdy je palma připodobněna deštníku díky připomínajícího tvaru a funkci, můžeme všimnout binární opozice slov. Palmu nejprve opisuje zveličeně slovy: *velikými lupeny obrovské palmy*, ale následně ji označí deminutivem za *deštníček*.

„a teď dalšího mi osud nabídnul, dalšího toho, který si nevšiml mého dobře míněného nabídnutí ke **skleničkovému přátelství**...“³⁷ Tato metafora je v kontextu díla důležitá. Ač je použita jen jednou vyjadřuje více situací v ději. Hlavní postava Dítě popisuje situaci s dalším člověkem, který si s ním odmítl tůknout skleničkou. Vyjadřuje to vztah právě k jeho postavě a naznačuje, že není rovný k ostatním a je okolím, možná i celou společností odmítán. První odmítnutí přišlo od jeho nadřízeného vrchního pana Skřivánka poté, co místo něj Dítě získal řád od habešského císaře. Poté byl také odmítnut s přípitkem na jeho svatbě od německého důstojníka. Jeho snaha dostat se do vyšší společnosti a být jí přijat a uznáván se tak nedaří.

Personifikace

Personifikace je jazykový prostředek označující přenos vlastností nebo jednání živých bytostí na neživý objekt či abstraktní pojem. Jedná se o druh metafor, proto se jí věnujeme hned po ní.³⁸

„**lampy** neustále **brblající** jako dvě domovnice, lampy, které stály na krajích ohromného stolu, lampy, které vydávaly teplo jako kamínka, **lampy**, které s ohromným apetytem **mlsaly** petrolej“³⁹ V této ukázce vidíme hned několik přirovnání, které už jsme ovšem řešili výše. Zde se zaměříme na použitou personifikaci, která nám dobarvuje hned první přirovnání v ukázce, a tak vidíme odkud Hrabal vzal vlastnost, kterou lampám přisoudil. Vypůjčil si ji právě

³⁵ HRABAL, Bohumil. *Postřižiny*. V Mladé frontě 3. vyd. Praha: Mladá fronta, 2009. ISBN 978-80-204-2043-5. S 5.

³⁶ HRABAL, Bohumil. 1967. *Ostře sledované vlaky*. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel. S 22.

³⁷ HRABAL, Bohumil. *Obsluhoval jsem anglického krále: povídky*. Praha: Mladá fronta, 2006. ISBN 80-204-1565-3. S 133.

³⁸ Milan Jelínek (2017): PERSONIFIKACE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. URL: <https://www.czechency.org/slovník/PERSONIFIKACE>

³⁹ HRABAL, Bohumil. *Postřižiny*. V Mladé frontě 3. vyd. Praha: Mladá fronta, 2009. ISBN 978-80-204-2043-5. S 6.

od domovnic, ke kterým lampy přirovnal. Ty jsou živými bytostmi, takže zde krásně vidíme princip personifikace v podobě přenesení vlastností živých na neživé. V druhé části ukázky je lampám přisouzená lidská potřeba díky spojitosti se sycením. Tak jako člověk potřebuje jíst, aby fungoval, tak lampy potřebují petrolej, aby mohly svítit.

Tady se Hrabal snažil přiblížit zvuk: „*obrátil se ke zdi a pak sebou házel a **péra** kanape sténala*“⁴⁰ Místo toho, aby použil přirovnání, že péra vrzala jakoby někdo sténal, rovnou jim to přisoudil.

„*Pod mýma rukama a v mém hydraulickém lisu **hynou** vzácné **knihy** a já tomu proudu a průtočnosti nemohu zabránit.*“⁴¹ Zde se jedná o velice symbolickou personifikaci vzhledem ke kontextu díla. Víme, že Haňťa pracuje ve sběrně papíru a jeho úkolem je lisovat knihy a tím je ničit. Už to, že zde Hrabal použil sloveso hynout, a ne například umírat, působí velice poeticky. Zároveň to naznačuje pomalé umírání s pocitem trápení. Ten, kdo se tu ovšem trápí nejsou tak knihy jako samotný Haňťa, protože to jeho rukou se toto děje a on není schopen tomu zabránit.

„*já jsem viděl, že ze mne vidí jen tu kravatu, že vidí, jak ta bílá **kravata kráčí** po Příkopech, nic, než kráčející kravata...*“⁴² Tento příklad nás svádí k popisování synekdoch, ke které se dostaneme později. Je ovšem důvodem, proč je zde použito sloveso typické pro živé bytosti, jelikož neživá věc zde, konkrétně kravata, zastupuje živou osobu, a to Dítě.

„*tak ta blondýnka, jak měla obálku na ubruse, tak zvolna jen tak se z ní **vyplázly** ty moje dvě **stokoruny**, a podívala se na mne tak, že jsem zajektl všemi grenadýnami*“⁴³ Sloveso použité v tomto příkladu najdeme v díle i v další obměně, kde je použito při personifikaci. Zde je obzvláště příznačné. Vypláznutí je sloveso spojované s jazykem čouhajícím z úst a právě takto mohou vypadat peníze, které se vysunuly z obálky tak, jak to čteme popsané v ukázce.

⁴⁰ HRABAL, Bohumil. *Postřižiny*. V Mladé frontě 3. vyd. Praha: Mladá fronta, 2009. ISBN 978-80-204-2043-5. S 31.

⁴¹ HRABAL, Bohumil. *Příliš hlučná samota*. Praha: Mladá fronta, 2012. ISBN 978-80-204-2635-2. S 9.

⁴² HRABAL, Bohumil. *Obsluhoval jsem anglického krále: povídky*. Praha: Mladá fronta, 2006. ISBN 80-204-1565-3. S 84.

⁴³ HRABAL, Bohumil. *Obsluhoval jsem anglického krále: povídky*. Praha: Mladá fronta, 2006. ISBN 80-204-1565-3. S 20.

Metonymie

Mezi tropy se řadí také metonymie, u které jde o přenášení významu na základě nějaké věcné souvislosti. Například na základě příčinnosti, či původu. Abychom mohli metonymii poznat, vyžaduje to znalost právě těchto souvislostí.⁴⁴

„rozevřu a přivoním k textu a potom homérskou věštbou přečtu si první větu“⁴⁵ Při odkazu na Homéra vidíme, že byl Hrabal vzdělaný a hlavně sečtělý. V díle najdeme takovýchto odkazů na známé osobnosti či díla nespočet.

*„Minulý měsíc mi přivezli a shodili do sklepa šest metrických centů reprodukcí slavných mistrů, šest metrů promočených Rembrandtů a Halsů a Monetů a Manetů a Klimtů a Cézannů a jiných těžkých frajerů evropské malby, a tak každý balík teď rámcuji bočními reprodukcemi a navečer, když balíky stojí před výtahem v řadě, nemohu se nasytit té krásy zdobené na bocích tu Noční hlídkou, tu Saskií, tu Snídaní v trávě, tu Domem oběšence, tu Guernikou. A já jediný na světě vím navíc, že v srdci každého balíku spočívá tu otevřený Faust, tu Don Carlos, tady obklopen hnusným papírem zakrvácených deklů leží Hyperion a tady uvnitř balíku z pytlů od cementu odpočívá Tak pravil Zarathustra. Tak jediný na světě já vím, ve kterém balíku jako v hrobce leží Goethe a Schiller a kde Holderlin a kde Nietzsche.“*⁴⁵ Zde vidíme typickou ukázkou metonymie, kde se pro označení díla nějakého autora použije jeho jméno. U tohoto konkrétního příkladu se jedná o malíře. Takže místo toho, aby Hrabal napsal, že přivezli šest metrů reprodukcí obrazů a zmínil od jakých autorů, použil rovnou jen jména autorů. To samé udělal na konci ukázky, kdy Haňťa popisuje, že jen on ví, ve kterém balíku leží Goethe atd. Ve skutečnosti tam neleží ti spisovatelé, ale knihy, které napsali.

*„Když jsem vyšel z krematoria, viděl jsem, jak kouř z komína stoupá k nebi, moje maminka krásně stoupala na nebesa“*⁴⁶ U této ukázky se jedná o podobný princip. Z kontextu víme, že Haňťa právě odchází po pohřbu jeho matky, jejíž tělo je následně odvezeno na kremaci. Kouř, který stoupá z komína krematoria, naznačuje, že kremace právě probíhá a místo dlouhého realistického popisu celého procesu to autor naznačí vyjádřením, že k nebi stoupá jeho maminka, ač se jedná o kouř z kremací, které tam právě probíhají.

⁴⁴ Milan Jelínek, Jarmil Vepřek (2017): METONYMIE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: <https://www.czechency.org/slovník/METONYMIE>

⁴⁵ HRABAL, Bohumil. *Příliš hlučná samota*. Praha: Mladá fronta, 2012. ISBN 978-80-204-2635-2. S 11.

⁴⁶ HRABAL, Bohumil. *Příliš hlučná samota*. Praha: Mladá fronta, 2012. ISBN 978-80-204-2635-2. S 18.

Synekdocha

Synekdocha bývá často řazena podle některých teorií pod metonymii jako její specifický druh. Zde se objevuje přenášení významu na základě záměny části za celek, či celku za část téhož objektu. Princip přenesení je tedy na záměně pojmenování lišící se věcnou kvantitou, tedy sémanticky užší a širší výraz se navzájem nahrazují. Některé synekdochy mohou být zároveň frazémy. V uměleckém stylu se synekdochický postup nevyužívá tak často k jazykové aktualizaci textu. V Hrabalově poetice ho ovšem najdeme.⁴⁷

*„sestoupil jsem do sklepa krematoria, představil jsem se, že to samé dělám s knihama i já, a pak jsem čekal, a když obřad skončil, viděl jsem, že současně se spálily čtyři mrtvolý a moje maminka byla ve třetím fochu, díval jsem se bez pohnutí na poslední věci člověka a viděl jsem, jak zřízenec vybíral kosti a potom je mlel na ručním mlýnku, **na ručním mlýnku sešrotoval i moji maminku** a pak teprve uložil poslední tělesné zbytky maminky do plechovky, a já jsem jen stál a zíral přesně tak, jako když se vzdaloval **vlak vezoucí překrásné knihovny do Švýcar a Rakouska**“*⁴⁸ V této ukázce z *Příliš hlučné samoty* můžeme najít hned dva příklady synekdochy. U obou případů se jedná o záměnu části za celek. V prvním případě u popisu sešrotování Haňťovi maminky víme z textu předtím, že svěřenec na mlýnku nešrotuje celé osoby, ale jen zbylé ostatky, které to po kremaci vyžadují. U druhého případu nemáme tak jasné vysvětlení jako u toho předchozího. Přesto víme, díky znalosti Haňťovi práce, že vlaky nepřeváží celé knihovny jakožto budovy, ale jen jejich obsah v podobě knih.

*„cítíl jsem, že ve všech oknech čekárny, všemi škvírami v zatemnění, všude by mohly být **pátravé oči**.“*⁴⁹ Zde máme opět příklad kdy část zastupuje celek. Ukázka pochází z knihy *Ostře sledované vlaky*, kde se Miloš bojí, že by mohl být sledován. Vidíme tu zmíněné jen oči, ale je nám jasné, že pokud by tam někdo byl, tak bude mít i zbytek těla, bude tam tedy celá osoba, nejen oči.

*„nechápal jsem, proč musely odejít ty **dělnické ručičky**, za které tady nepracuje teď nikdo, že bylo škoda těchhle lidí, kteří neměli nic víc, než dřinu v lesích a políčka na stráních, dělníky, kteří neměli čas na to, aby byli zpupní a pyšní“* Jako poslední ukázkou synekdochy tu máme text z díla *Obsluhoval jsem anglického krále*. Je z části, kdy se Dítě nachází v pohraničí, kde nyní žije na místě, kde dřív bydleli Němci, kteří se museli po 2. světové válce odstěhovat.

⁴⁷ Milan Jelínek, Jarmil Vepřek (2017): SYNEKDOCHA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: <https://www.czechency.org/slovník/SYNEKDOCHA>

⁴⁸ HRABAL, Bohumil. *Příliš hlučná samota*. Praha: Mladá fronta, 2012. ISBN 978-80-204-2635-2. S 18.

⁴⁹ HRABAL, Bohumil. 1967. *Ostře sledované vlaky*. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel. S 107.

Popisuje zde údiv nad tím, proč museli odejít i ti, kteří nedělali žádné problémy, ba naopak byli užiteční. Opět k tomu používá záměnu celku za část, protože neodešly jen ruce, ale celé lidé, kteří tam bydleli a pracovali.

Apoziopeze

Apoziopezi na rozdíl od výše popsaných jazykových prostředků řadíme mezi figury. Zde je princip založený na hře s jazykem a zasahuje do úpravy jeho formální stránky, proto se tyto jazykové prostředky poznávají lépe, protože jsou na rozdíl od trop viditelné na první pohled. Tento konkrétní prostředek označuje přerušení výpovědi, které je v textu znázorněno graficky pomocí tří teček. Můžeme to také chápat jako odmlčení nebo nedopovězení výpovědi. Jedná se o speciální druh elipsy. Od té ji můžeme rozlišit tím, že ze znalostí z předchozí části věty ani kontextu nejsme schopni vynechanou část doplnit, jak by tomu bylo u pravé elipsy. Setkáme se s ní jak v mluvené řeči, tak v poezii, i moderní a expresivní próze.⁵⁰

Pro Hrabala je to velice typický jazykový prostředek jeho poetiky, který ve svých dílech často užívá. Čekali bychom, že to můžeme nejvíce pocítit v jeho experimentálním díle *Taneční hodiny pro starší a pokročilé*. Experiment tohoto díla totiž spočívá v kompozici, celé je napsáno jednou větou, která je přerušována právě pomocí apoziopeze, a dokonce je takto i celé dílo zakončeno. Užití tohoto jazykového prostředku zde bylo velice funkční pro celý koncept díla. Z výše uvedeného by se zdálo, že se bude tento prostředek objevovat téměř na každé straně. Opak je ovšem pravdou. V celé knize, která má v prvním vydání 94 stran, se objevuje pouze devětkrát. Co autorovi totiž pomáhá při práci s textem a udržení tempa jedné takto dlouhé věty, jsou řečnické otázky zakončené otazníkem a zvolání zakončená vykřičníkem. Po obou těchto jevech totiž stejně jako u apoziopeze plynule navazuje dalším pokračováním věty s malým písmenem. Kde Hrabal tento prostředek využívá podstatně častěji je dílo *Obsluhoval jsem anglického krále*. Může to být způsobeno tím, že ho napsal ve velmi krátkém čase a jeho forma je převážně proud vyprávění hlavní postavy.

Hned první ukázka je z díla zmíněného výše, a tedy z *Obsluhoval jsem anglického krále*: „*tlumočník překládal, že to je specialita africká a arabská... maličká pozornost habešského císaře... a dva pomocníci přinesli doprostředka hotelu dva vály na prasečí zabijačku, dali je k sobě, a dvěma kramlemi je sbili...*“⁵¹ Můžeme si zde povšimnout výše zmiňované časté

⁵⁰ Petr Karlík (2017): APOZIOPEZE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: <https://www.czechency.org/slovník/APOZIOPEZE>

⁵¹ HRABAL, Bohumil. *Obsluhoval jsem anglického krále: povídky*. Praha: Mladá fronta, 2006. ISBN 80-204-1565-3. S 89.

užívání apoziopce. Ta nám zde přibližuje pocit, že se jedná o autentické vyprávění, které by bylo spíše záznamem hovorové formy. Jako když někdo někde vypráví historky ze života.

„Vylezu na ten semafor a shora, takhle se vykloním a upustím tu třaskavku na prostřední vagón a potom zase slezu a budeme se dívat, co to bude dělat...“⁵² Tato ukázka je z knihy *Ostře sledované vlaky*, z části, kde se Miloš už zapojil do odbojářské činnosti a chystá se hodit výbušninu na vlak. Užití apoziopce tak zde vyvolává ve čtenáři pocit napětí, co se asi bude dít, jak celá situace dopadne.

Jako poslední zde máme příklad z Hrabalova experimentu: „šest slečen se slunilo a poslouchaly co jsem jim vykládal, pan děkan stál na konvi a ruce měl přes plot a díval se na mě jak na zjevení, ale já jsem byl pouze sečetlej Světozorem a Havlíčkem a spiskem páně Batisty o pohlavní zdravotě...“⁵³ Vidíme zde část z úplného konce knihy, kde je i zmiňované zakončení. Z kontextu celé knihy víme, že se zde Pepin vrací k popisu, který zmiňuje na úplném začátku knihy, a tak tu apoziopce může být naznačeno nejen nedokončení, ale i jakási cykličnost.

⁵² HRABAL, Bohumil. 1967. *Ostře sledované vlaky*. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel. S 107.

⁵³ HRABAL, Bohumil. *Taneční hodiny pro starší a pokročilé*. Život kolem nás. Malá řada. Praha: Československý spisovatel, 1964. S 94.

Závěr

Bohumil Hrabal byl bez pochyby jedinečnou osobností se specifickou poetikou děl. Proto není divu, že jsou jeho díla čtenáři buď milována nebo odmítána, nejspíše pro jejich nepochopení a pro některé složitý a někdy zbytečně dlouze popisný styl psaní. Přesto se jedná o autora s obrovským počtem přeložených děl do cizích jazyků, hraných děl na divadelních prknech, ale také na plátcích kin. Je to jeden z autorů, který nás bezpochyby proslavil ve světě, a přitom neemigroval jako třeba Milan Kundera, se kterým bývá Bohumil Hrabal srovnáván. Je asi jasné, na které straně spektra oblíbenosti Hrabala se nachází autorka této práce.

Vidíme, že Hrabalova poetika je dostatečně rozmanitá, abychom v ní našli všechny potřebné příklady zkoumaných jazykových prostředků. Což se nám také v této práci podařilo dokázat. Jejich použití je nejen rozmanité, ale také působí velmi přirozeně. Proto jsou jeho texty vhodné při práci s žáky, protože poskytují reálné příklady, se kterými se žáci mohou setkat a nejsou jen uměle vytvořenou situací pro účel výuky. Proto jeho texty vnímáme stále jako přínosné pro školní účely. Proto i sama autorka této práce plánuje své poznatky a příklady z ní využít ve své budoucí praxi na poli učitelství. Bonusem jsou i nesčetná filmová zpracování, co se týče počtu Hrabalových příběhů. Dokonce si v některých zahrál i sám autor. Což dává možnost přinést do výuky další rozměr, konkrétně ten audiovizuální, na který je dnešní společnost zatížena. Stejně tak jako divadelní zpracování, které můžeme s žáky nejen zhlédnout, ale také s nimi pracovat ve výuce, ať už dramaticky, nebo všechny výše zmíněné obměny a formy textu porovnávat.

Jisté negativum můžeme spatřit v zastarávající mluvě, která bude postupem času tvořit větší a větší překážku ve srozumitelnosti textu pro další generace vzhledem ke stále rychlejší a vyvíjející se podobě českého jazyka. Můžeme to ovšem vnímat jen jako další příležitost pro práci s textem a začít se na něj dívat znovu tentokrát jiným pohledem.

Obrázky

Obr. č. 1: Bohumil Hrabal - ŠORM, Petr; SÝKORA, František a KAVÁNOVÁ, Jana (ed.).
Bohumil Hrabal: známý a neznámý. Poděbrady: Polabské muzeum, 2014. ISBN 978-80-905259-3-1. S 53.

Literatura

Primární literatura

HRABAL, Bohumil. *Obsluhoval jsem anglického krále: povídky*. Praha: Mladá fronta, 2006. ISBN 80-204-1565-3.

HRABAL, Bohumil. 1967. *Ostře sledované vlaky*. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel.

HRABAL, Bohumil. *Postřižiny*. V Mladé frontě 3. vyd. Praha: Mladá fronta, 2009. ISBN 978-80-204-2043-5.

HRABAL, Bohumil. *Příliš hlučná samota*. Praha: Mladá fronta, 2012. ISBN 978-80-204-2635-2.

HRABAL, Bohumil. *Taneční hodiny pro starší a pokročilé*. Život kolem nás. Malá řada. Praha: Československý spisovatel, 1964.

Sekundární literatura

Bohumil Hrabal: 28.3.1914-3.2.1997. Znojmo: Městská knihovna, 2014.

ČEŠKA, Jakub. *Bohumil Hrabal – autor v množném čísle*. Brno: Host, 2018. ISBN 978-80-7577-437-8.

Čtení o Bohumilu Hrabalovi: rukověť otevřeného díla. Antologie. Praha: Institut pro studium literatury, 2016. ISBN 978-80-87899-52-6.

FOJTÍK, Pavel. *Bohumil Hrabal: (1914-1997) : náčrt života a díla českého spisovatele a člověka, který prožil 20. století*. Nymburk: Ivan Ulrych – Nakladatelství Vega-L, 2017. ISBN 978-80-88072-21-8.

HLINKA, Jiří. *Nevyjasněná úmrtí. II., Václav Hrabě, Bohumil Hrabal, Vladimír Boudník*. Praha: The World Circle Foundation, 1999. ISBN 80-902731-0-6.

JANKOVIČ, Milan. *Kapitoly z poetiky Bohumila Hrabala*. Praha: Torst, 1996. ISBN 80-7215-003-0.

KLADIVA, Jaroslav. *Literatura Bohumila Hrabala: (struktura a metoda Hrabalových děl)*. Pražská imaginace. Praha: Pražská imaginace, 1994. ISBN 80-7110-138-9.

MAZAL, Tomáš. *Cesty s Bohumilem Hrabalem*. Průvodce. Praha: Academia, 2011. ISBN 978-80-200-1924-0

MAZAL, Tomáš. *Spisovatel Bohumil Hrabal*. Praha: Torst, 2004. ISBN 80-7215-226-2.

PYTLÍK, Radko. *Bohumil Hrabal. Portréty spisovatelů*. Praha: Československý spisovatel, 1990. ISBN 80-202-0239-0.

ŠORM, Petr; SÝKORA, František a KAVÁNOVÁ, Jana (ed.). *Bohumil Hrabal: známý a neznámý*. Poděbrady: Polabské muzeum, 2014. ISBN 978-80-905259-3-1.

Online zdroje

SOUKUPOVÁ, Jana. Brněnské stopy Bohumila Hrabala. Duha: Informace o knihách a knihovnách [online]. 2014, 28(2) [cit. 2024-06-10]. ISSN 1804-4255. Dostupné z: <http://duha.mzk.cz/clanky/brnenske-stop-y-bohumila-hrabala>

Katalog požadavků zkoušek společné části maturitní zkoušky, platný od školního roku 2017/2018, český jazyk a literatura [online]. Vypracoval: Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání, 2016 [cit. 2024-02-19]. Dostupné z: <https://maturita.cermat.cz/files/files/katalog-pozadavku/katalog-pozadavku-2018-CJL.pdf>

Specifické požadavky pro jednotnou přijímací zkoušku v přijímacím řízení na střední školy v oborech vzdělání s maturitní zkouškou, český jazyk a literatura, pro školní rok 2022/2023 [online]. Zpracovalo: Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání [cit. 2024-02-19]. Dostupné online z: https://prijmacky.cermat.cz/files/files/dokumenty/specifikace-pozadavku/Specifikace_2022-2023/CJLSPECIFIKACEPOZADAVKU2022.pdf

Jaroslav Hubáček, Marie Krčmová (2017): SOCIOLEKT. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: <https://www.czechency.org/slovník/SOCIOLEKT>

Marek Nekula (2017): METAFORA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: <https://www.czechency.org/slovník/METAFORA>

Marie Krčmová (2017): PROFESNÍ MLUVA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: <https://www.czechency.org/slovník/PROFESNÍMLUVA>

Milan Jelínek (2017): PERSONIFIKACE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: <https://www.czechency.org/slovník/PERSONIFIKACE>

Milan Jelínek, Jarmil Vepřek (2017): METONYMIE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: <https://www.czechency.org/slovník/METONYMIE>

Milan Jelínek, Jarmil Vepřek (2017): SYNEKDOCHA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: <https://www.czechency.org/slovník/SYNEKDOCHA>

Petr Karlík (2017): APOZIOPEZE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: <https://www.czechency.org/slovník/APOZIOPEZE>

Porovnávání seznamy maturitní četby jednotlivých gymnázií

Seznam literárních děl. Online. Gymnázium Brno-Řečkovice, příspěvková organizace. Dostupné z: <https://www.gyrec.cz/data/skolni%20seznam%20literarnich%20%20de%CC%8C1,%20krite%CC%8C1ria%20vy%CC%8C1be%CC%8Cru.pdf>. [cit. 2024-02-10].

Seznam knih pro předmět Český jazyk a literatura pro společnou část státní maturitní zkoušky. Online. Gymnázium Brno, Elgartova, příspěvková organizace. Dostupné z: https://www.gymelg.cz/sites/default/files/inline-files/Seznam%20%C4%8Detby_2024.pdf. [cit. 2024-02-10].

Školní seznam literárních děl pro ústní část zkoušky profilové části MZ z ČJL pro školní rok 2023/2024. Online. Gymnázium Brno-Bystrc, příspěvková organizace. Dostupné z: https://www.gyby.cz/wp-content/uploads/2023/10/Skolni-seznam-literarnich-del_MZ2024.pdf. [cit. 2024-02-10].

Školní seznam literárních děl k maturitní zkoušce 2024. Online. Gymnázium Brno, Křenová, příspěvková organizace. Dostupné z: <https://www.gymkren.cz/files/zpprhnik-Seznam-literarnich-del-k-MZ-2024.pdf>. [cit. 2024-02-10].

Školní seznam literárních děl 2023/2024. Online. Gymnázium Brno, Slovanské náměstí, příspěvková organizace. Dostupné z: https://docs.google.com/document/d/1Z0JzT0EMY7AvO_ROyNAqzMzoVNaLlouAqFQH4adCEik/edit#heading=h.jr70bi6volpp. [cit. 2024-02-10].

Školní seznam četby k maturitě. Online. Gymnázium Brno, třída Kapitána Jaroše, příspěvková organizace. Dostupné z: https://cloud-6.edupage.org/cloud/Skolni_seznam_cetby_2021_2022.pdf?z%3ALi434QcuZCLX8Ihtl8yjB3SPQDlVqPyDkaJ%2Fs6bQXf49qGLWFHssbOk8ImDl3jcR. [cit. 2024-02-10].

Ústní zkouška z českého jazyka a literatury – školní maturitní seznam literárních děl. Online. Gymnázium Matyáše Lercha, Brno, Žižkova 55, příspěvková organizace. Dostupné z: <https://www.gml.cz/uploads/maturitni-zkousky/cj.pdf>. [cit. 2024-02-10].

Školní seznam literárních děl. Online. Gymnázium Brno, Vídeňská, příspěvková organizace.
Dostupné z: https://www.gvid.cz/wp-content/uploads/2023/10/SSLD_2324_definitivni.pdf.
[cit. 2024-02-10].

Anotace

Jméno a příjmení:	Kateřina Somolová
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Klára Gyüre, Ph.D.
Rok obhajoby:	2024

Název práce:	Rozbor jazykových prostředků v tvorbě Bohumila Hrabala
Title:	An analysis of linguistic resources in works by Bohumil
Zvolený typ práce:	Bakalářská práce – Práce s přehledem odborných poznatků
Anotace práce:	Bakalářská práce se zaměřuje na rozbor jazykových prostředků v tvorbě Bohumila Hrabala. V práci jsou popsány a na příkladek rozebrány vybrané jazykové prostředky. Výběr jazykových prostředků je v souladu s požadavky na znalosti žáků zakončujících středoškolské vzdělání maturitní zkouškou. Příklady jsou z pěti autorových děl. Ta byla zvolena s ohledem na zařazení knih do seznamů četby k maturitní zkoušce z českého jazyka a literatury.
Klíčová slova:	Bohumil Hrabal, jazykové prostředky, slang, přirovnání, profesní mluva, metafora, personifikace, metonymie, synekdocha, apoziopese
Abstract:	The aim of the thesis is to analyse the linguistic resources in Bohumil Hrabal's works. The selected linguistic resources are described using examples from five of the author's works. The linguistic resources were chosen in accordance with the knowledge requirements of pupils completing their secondary education with school leaving examination. The particular works were chosen with regard to reading lists for the Czech language school leaving examination.
Keywords:	Bohumil Hrabal, linguistic resources, slang, simile, professional speech, metaphor, personification, metonymy, synecdoche, aposiopesis
Přílohy vázané v práci:	obrázek
Rozsah práce:	39 stran
Jazyk práce:	český jazyk